

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

**UKLJUČENOST U MANJINSKU SEKSUALNU ZAJEDNICU, LGB
AKTIVIZAM I ASPEKTI SEKSUALNOG IDENTITETA KOD LGB OSOBA**

Diplomski rad

Ivana Vrbat

Mentorica: Doc. dr. Margareta Jelić

Zagreb, 2015.

SADRŽAJ

UVOD.....	1
Razvoj seksualnog identiteta.....	1
Dimenzionalno objašnjenje identiteta.....	2
Uloga LGB zajednice u razvoju seksualnog identiteta.....	4
CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE.....	8
METODA.....	9
Postupak.....	9
Instrumenti.....	10
Sudionici.....	12
REZULTATI.....	12
RASPRAVA.....	18
Doprinosi i ograničenja ovog istraživanja.....	25
ZAKLJUČAK.....	26
LITERATURA.....	28
PRILOZI.....	30

SAŽETAK

Uključenost u manjinsku seksualnu zajednicu, LGB aktivizam i aspekti seksualnog identiteta kod LGB osoba

Cilj istraživanja bio je proširiti spoznaje o uključenosti u zajednicu i aktivizmu homoseksualnih i biseksualnih osoba te utvrditi ulogu različitih aspekata identiteta pri objašnjavanju uključenosti u manjinsku seksualnu zajednicu i LGB aktivizma. Korištene su upitničke mjere aspekata identiteta, uključenosti u zajednicu i aktivizma. U okviru prvog problema ispitane su razlike među skupinama lezbijki, gejeva, biseksualnih žena i biseksualnih muškaraca u razini uključenosti u zajednicu, u razini aktivizma te u izraženosti pojedinih aspekata identiteta. U okviru drugog problema ispitana je uloga pojedinih aspekata identiteta obuhvaćenih LGBIS skalom u objašnjenju uključenosti u zajednicu i aktivizma. Istraživanje je provedeno internetskom anketom na 411 sudionika u dobi od 15 do 53 godine (187 gejeva, 98 lezbijki, 99 biseksualnih žena i 27 biseksualnih muškaraca). Rezultati pokazuju da biseksualne osobe postižu niže rezultate na mjerama uključenosti u zajednicu i aktivizma od homoseksualnih osoba te da homoseksualne osobe postižu više rezultate na subskalama centralnosti identiteta, superiornosti identiteta i zadovoljstva identitetom od biseksualnih osoba. Biseksualne osobe postižu više rezultate od homoseksualnih na skalama nesigurnosti oko identiteta te internalizirane homonegativnosti. Gejevi postižu više rezultate od lezbijki na skalama prikrivanja identiteta, internalizirane homonegativnosti i teškog procesa spoznaje identiteta. Prikrivanje identiteta u svim skupinama značajno predviđa razinu uključenosti u zajednicu. Ključnim determinantama aktivizma, kod lezbijki su se pokazali prikrivanje identiteta i težak proces spoznaje identiteta, dok kod gejeva prikrivanje identiteta i zadovoljstvo identitetom značajno pridonose objašnjenju varijance aktivizma.

Ključne riječi: uključenost u manjinsku seksualnu zajednicu, LGB aktivizam, aspekti seksualnog identiteta

SUMMARY

Community connectedness, LGB activism and aspects of LGB sexual identity

The aim of this study was to expand knowledge of community connectedness and activism among lesbian, gay and bisexual persons and examine the role of identity aspects in explaining community connectedness and LGB activism. Questionnaires were used to assess community connectedness, activism and aspects of lesbian, gay and bisexual identity (LGBIS). Within the first problem differences were explored among lesbian, gay and bisexual persons in community connectedness, LGB activism and aspects of their identity. Within the second problem was explored role of these identity aspects in community connectedness and activism. The online survey was conducted on a sample of 411 participants aged 15-53 years (187 gays, 98 lesbians, 99 bisexual women and 27 bisexual men). Results showed that bisexuals score lower levels of community connectedness and activism than homosexuals and that homosexuals score higher levels on positive aspects of LGB identity such as identity superiority,

identity affirmation and identity centrality than bisexuals. Bisexuals scored higher levels of concealment motivation, identity uncertainty, internalized homonegativity than homosexuals. Gays scored higher levels of internalized homonegativity and difficult proces than lesbians. Concealment motivation contribute to explanation of community connectedness among lesbians, gays and bisexual women. In explaining activism, concealment motivation and difficult proces contribute to explanation among group of lesbians and among group of gays, concealment motivation and identity affirmation contribute to explanation of activism.

Key words: community connectedness, activism, aspects of identity

UVOD

Identitet možemo definirati kao kontinuirani doživljaj vlastitog „ja“ i svoje ličnosti (Petz i sur., 2005). Kako bi se stvorio cjelovit doživljaj identiteta, važno je uskladiti dva aspekta; pojam o sebi i svijest o sebi. Pojam o sebi odnosi se na naše znanje o tome tko smo, dok se svijest o sebi odnosi na sam čin razmišljanja o sebi (Aronson, Wilson, Akert, 2005). U pogledu seksualne orijentacije, možemo razlikovati heteroseksualni, homoseksualni i biseksualni identitet. U samom početku istraživanja razvoja homoseksualnog i biseksualnog identiteta, autori su se usmjeravali na razvojne faze identiteta, dok se današnja istraživanja najviše bave pozitivnim i negativnim aspektima identiteta. Iako lezbijke¹, gejevi², biseksualni muškarci i biseksualne žene razvijaju svoj identitet zasebno, neki autori pretpostavljaju da svi oni razvijaju jedan nadređeni identitet kao pripadnici LGB zajednice koji su stigmatizirani zbog svojih istospolnih preferencija (Mohr i Kendra, 2011).

Razvoj seksualnog identiteta

Razvoj seksualnog identiteta definiran je kao proces tijekom kojeg osoba počinje prepoznavati tko je seksualno privlači, internalizira te spoznaje u već postojeći pojam o sebi i prihvaća svoj manjinski seksualni identitet (Mohr i Fassinger, 2000). Jedna od pionirkinja istraživanja razvoja homoseksualnog identiteta, Vivienne Cass, predložila je model prema kojem se homoseksualni identitet razvija u šest faza. Prva faza naziva se konfuzija identiteta tijekom koje osoba postaje svjesna da je drugačija. Nakon toga slijedi faza u kojoj osoba misli da je homoseksualne orijentacije, no pokušava se i dalje ponašati kao heteroseksualne osobe te se ta faza naziva usporedba identiteta. Treća faza jest tolerancija identiteta kada osoba shvaća da je privlače osobe istog spola.

¹ lezbijka (eng. lesbian) - osoba koja se definira kao žena koju emocionalno i/ili fizički najčešće privlače osobe koje su društveno percipirane ili samodefinirane kao žene (Pikić i Jugović, 2006).

² gej (eng. gay) osoba koja se definira kao muškarac kojeg emocionalno i/ili fizički najčešće privlače osobe koje su društveno percipirane ili samodefinirane kao muškarci (Pikić i Jugović, 2006).

U sljedećoj fazi koju nazivamo prihvaćanje identiteta, osoba istražuje LGB zajednicu. Tijekom pete faze, nazvane ponos identiteta, osoba postaje aktivni član LGB zajednice, a njezini kontakti s osobama heteroseksualne orijentacije su minimalni. Zadnju fazu nazivamo sinteza identiteta te u njoj osoba u potpunosti prihvaća svoj LGB identitet te ga integrira s ostalim aspektima svog identiteta (Cass, 1979).

Kao što je već spomenuto, osobe biseksualne orijentacije razvijaju svoj identitet ponešto drugačije od osoba homoseksualne orijentacije te za to postoji nekoliko razloga. Veći dio biseksualnih osoba svoju orijentaciju otkriva dva puta; prvi put osobama heteroseksualne orijentacije te drugi put osobama homoseksualne orijentacije. Također, osobe biseksualne orijentacije suočene su sa dvostrukom diskriminacijom i negativnim stavovima od strane heteroseksualnih, ali i od strane homoseksualnih osoba te to svakako njihov proces spoznaje identiteta čini težim (Rust, 2002). Vjeruje se kako su osobe koje se identificiraju kao biseksualne manje pouzdani i manje vjerni partneri (Mohr i Rochlen, 1999). Biseksualne osobe okolina često okarakterizira kao neodlučne i nesigurne u svoju seksualnu orijentaciju te da je privlačnost koju osjećaju prema oba spola, zapravo, samo privremena (Sarno i Wright, 2013). Osobe homoseksualne orijentacije imaju organiziraniju i vidljiviju zajednicu koja predstavlja izvor socijalne podrške dok biseksualne osobe nemaju toliko razvijenu zajednicu te su i mogućnosti dobivanja socijalne podrške, osobama biseksualne orijentacije znatno ograničene (Rust, 2002). Homoseksualne osobe smatraju kako biseksualci negiraju i prikrivaju svoju 'pravu' homoseksualnu orijentaciju (Sarno i Wright, 2013). Istraživanja su pokazala i kako biseksualne osobe nisu prihvaćene u gej i lezbijskoj zajednici (Balsam i Mohr, 2007). Za biseksualne muškarce, LGB zajednica smatra kako su zapravo gej dok heteroseksualne osobe smatraju kako njihova istospolna privlačnost narušava maskulinitet i s njom povezan socijalni status (Brewster i Moradi, 2010).

Dimenzionalno objašnjenje identiteta

U novije vrijeme, autori predlažu višedimenzionalni model lezbijskog, gej i biseksualnog identiteta te se pritom oslanjaju na spoznaje iz socijalne psihologije, imajući u vidu i važnu ulogu stigmatizacije u društvu (Mohr i Fassinger, 2000; 2006; Mohr i Kendra, 2011). U najnovijoj, revidiranoj verziji svog modela, Mohr i Kendra

(2011) govore o osam aspekata lezbijskog, gej i biseksualnog identiteta: (1) zabrinutost oko prihvatanja okoline; (2) prikrivanje identiteta; (3) nesigurnost identiteta; (4) težak proces spoznaje identiteta; (5) internalizirana homonegativnost; (6) superiornost identiteta; (7) centralnost identiteta i (8) zadovoljstvo identitetom. Ovaj model objašnjava aspekte identiteta homoseksualnih i biseksualnih osoba te stoga omogućuje usporedbu iskustava i istaknutosti različitih aspekata identiteta među spomenutim skupinama.

Važno je naglasiti kako se novija istraživanja usmjeravaju na varijacije u formiranju identiteta te upućuju na zaključak da je razvoj seksualnog identiteta proces koji traje, razvija se i razlikuje se na individualnoj razini, pogotovo među ženama jer je njihova seksualnost kompleksnija i raznolikija (Thompson i Morgan, 2008).

Longitudinalno istraživanje provedeno na 156 osoba homoseksualne orijentacije, pokazalo je kako većina mladih lezbijki i gejeva ne odrasta u okolini koja podržava njihovu seksualnu orijentaciju, nego odrastaju u heteronormativnoj okolini koja je nepodržavajuća ili čak otvoreno hostilna prema neheteroseksualnoj orijentaciji (Rosario, Schrimshaw, Hunter i Braun, 2006). Problem nastaje kada osoba koja je pripadnik seksualne manjine počne internalizirati negativne stavove društva prema homoseksualcima, što se naziva internalizirana homofobija (Frost i Meyer, 2009). Na grupnoj razini, istraživanje je pokazalo kako postoji linearni trend od seksualne privlačnosti preko seksualnih aktivnosti do potpune identifikacije osobe kao lezbijke ili geja, ali se posebno ističe mogućnost variranja na osobnoj razini (Rosario i sur., 2006).

Kada se govori o LGB osobama, javlja se pitanje u kojoj mjeri homoseksualne i biseksualne osobe slijede podjednak put razvoja identiteta te susreću li se s jednakom razinom stresa. Mohr i Kendra pretpostavljaju kako lezbijke, gejevi i biseksualci razvijaju zasebne identitete, ali je vjerojatno kako svi razvijaju jedan nadređeni identitet kao pripadnici LGB zajednice koji su zajedno stigmatizirani zbog svojih istospolnih preferencija (Mohr i Kendra, 2011). Također, mjerenje LGB identiteta ukazuje na složenost u pristupu mjerenju dimenzija LGB identiteta s obzirom da LGBIS skala nema jednostavnu faktorsku strukturu (Mohr i Kendra, 2011).

Istraživanja pokazuju i kako biseksualni muškarci i biseksualne žene iskazuju veći stupanj nesigurnosti oko identiteta i internalizirane homonegativnosti, nego lezbijke i gejevi (Sarno i Wright, 2013) što je u skladu s dosadašnjim nalazima istraživanjima (Balsam i Mohr, 2007). Osobe biseksualne orijentacije izložene su dvostrukoj diskriminaciji, s jedne strane izloženi su neravnopravnom tretmanu od strane heteroseksualnih osoba, no s druge strane ni osobe homoseksualne orijentacije nisu im posebno naklone što ih čini posebnom skupinom unutar modela manjinskog stresa (Israel i Mohr, 2007; prema Costa, Pereira i Leal, 2013).

Uloga LGB zajednice u razvoju seksualnog identiteta

Osobe homoseksualne i biseksualne orijentacije odrastaju u društvu koje stigmatizira sve forme neheteroseksualnog identiteta i ponašanja. U takvom društvu posebno se opovrgavaju prava LGB pojedinaca, poput prava na brak i osnivanje obitelji, a takvo okruženje šalje poruku kako su LGB osobe manje vrijedne od osoba heteroseksualne orijentacije. Istraživanja su pokazala kako je samo 4,6 % osoba koje su doživjele neki oblik nasilja i diskriminacije i prijavilo doživljeni čin nasilja i/ili diskriminacije, a samo 1,4 % osoba je bilo zadovoljno pruženom pomoći nakon prijavljivanja (Pikić i Jugović, 2006). Ovi podaci nam govore kako zaštita LGB pojedinaca u Hrvatskoj ostaje samo formalna te nerijetko nije prenesena u praksu. Kao razloge nezadovoljstva nakon prijavljivanja, osobe navode kako ih je policija ismijala, ponizila, njihov problem nije shvaćen ozbiljno te kako je policija bila spora u izlasku na teren i provođenju istrage (Pikić i Jugović, 2006) što pokazuje kako LGB osobe u Republici Hrvatsko nemaju povjerenja u predstavnike zakona koji bi ih trebali štititi.

Štulhofer i Rimac (2009) proveli su istraživanje o podržavanju homoseksualnog ponašanja te su pokazali da Hrvatska spada među države u Europi s najnegativnijim stavovima prema homoseksualnosti. Nešto noviji podaci o stavovima studenata različitih studija iz svih hrvatskih sveučilišta pokazali su kako se stavovi studenata o homoseksualcima u razdoblju od 2005. do 2013. godine nisu značajno promijenili te su ostali tek blago pozitivni (Mušica i sur., 2013) što ukazuje na stabilnost stavova prema osobama neheteroseksualne orijentacije u Republici Hrvatskoj.

U prosincu 2013. godine mogli smo svjedočiti inicijativi udruge 'U ime obitelji' za promjenu Ustavne definicije braka prema kojoj je brak zajednica isključivo muškarca i žene, dok su pripadnici LGBTIQ zajednice, manjine prema seksualnoj orijentaciji i rodnom izražavanju, još jednom potisnuti na marginu društva.

Percepcija predrasuda i diskriminacije u društvu spada u proksimalne procese koji su, uz distalne procese, jedan od izvora manjinskog stresa kod osoba neheteroseksualne orijentacije prema modelu manjinskog stresa (Frost i Meyer, 2009). Prema istom modelu, doživljeno nasilje i diskriminacija ubrajaju se u distalne procese kao izvor manjinskog stresa.

Model manjinskog stresa (Meyer, 2003) definira manjinski stres kao kroničnu razinu stresa uzrokovanu predrasudama, diskriminacijom, manjkom socijalne podrške kao i drugim faktorima, a doživljavaju je članovi stigmatiziranih manjinskih grupa. Prema tom modelu na mentalno zdravlje LGB populacije djeluju proksimalni i distalni stresori. Pod distalne stresore spada doživljeno nasilje i diskriminacija dok pod proksimalne stresore možemo ubrojiti percepciju doživljene diskriminacije i predrasuda, percepciju uskraćenih mogućnosti zbog manjinskog statusa, tajenje seksualne orijentacije, internaliziranu homonegativnost, prikrivanje identiteta, težak proces spoznaje identiteta, zabrinutost oko neprihvatanja okoline, razinu autanja³ te percepciju prepoznatljivosti seksualne orijentacije. Uz nabrojane distalne i proksimalne stresore, opće stresore neovisne o manjinskom statusu, važno je spomenuti kako na mentalno zdravlje pojedinaca pripadnika manjinske skupine djeluju i karakteristike manjinskog identiteta, a to su centralnost identiteta, superiornost identiteta te zadovoljstvo identitetom. Dio proksimalnih stresora možemo ubrojiti i u aspekte identiteta LGB osoba. Zabrinutost oko neprihvatanja okoline možemo tako definirati kao zabrinutost oko potencijalne stigmatizacije zbog pojedinčeve seksualne orijentacije (Mohr i Kendra, 2011).

³autanje (eng. coming out) - proces otkrivanja seksualne orijentacije i/ili rodnog/spolnog identiteta osobe drugima, ali i samoj sebi (Pikić i Jugović, 2006).

Prikrivanje identiteta odnosi se na stupanj u kojem osobe prikrivaju svoju seksualnu orijentaciju, važan dio svog identiteta, pred drugima (Mohr i Kendra, 2011) dok se nesigurnost oko identiteta definira kao nesigurnost oko vlastite seksualne orijentacije. Internalizirana homonegativnost predstavlja odbacivanje svog LGB identiteta, a težak proces spoznaje identiteta odnosi se na percepciju da je razvoj i proces spoznaje pojedinčevog identiteta bio težak (Mohr i Kendra, 2011). Navedeni konstrukti, osim što predstavljaju proksimalne stresore unutar modela manjinskog stresa, predstavljaju i negativne aspekte identiteta LGB osoba.

Centralnost identiteta odnosi se na doživljaj pojedinca da je njegov LGB identitet centralan unutar njegova cjelokupnog identiteta. Superiornost identiteta možemo definirati kao preferiranje LGB osoba nad heteroseksualnim osobama dok zadovoljstvo identiteta predstavlja zadovoljstvo svojim LGB identitetom (Mohr i Kendra 2011). Navedene karakteristike manjinskog identiteta predstavljaju pozitivne aspekte identiteta LGB osoba.

Mnoga istraživanja su pokazala kako uključenost u zajednicu predstavlja čimbenik otpornosti pri suočavanju s okolinom koja ne prihvaća osobe neheteroseksualne orijentacije (Russel i Richards, 2003). Kroz uključivanje u LGB zajednicu, pripadnici LGB manjine, dobivaju mogućnost socijalne podrške koja se može definirati kao pružanje psiholoških i materijalnih resursa kojima se nastoji povećati pojedinčeva sposobnost suočavanja sa stresom (Cohen, 2004, prema Doty, Willoughby, Lindahl, i Malik 2010). LGB osobe imaju manji pristup socijalnoj podršci te izjavljuju o većoj socijalnoj izolaciji nego heteroseksualni pojedinci (Button, O'Connell i Gealt, 2012). Također, važno je napomenuti da osobe biseksualne orijentacije smatraju kako primaju manje socijalne podrške od homoseksualnih osoba te pokazuju više razine nesigurnosti oko identiteta (Balsam i Mohr, 2007).

Povezanost s osobama koje su im slične može poslužiti kao podsjetnik LGB osobama da nisu same, pružiti im potrebnu socijalnu podršku kako bi se mogle lakše nositi sa stresom (Frost i Meyer, 2009). Socijalna podrška kroz uključenost i povezanost sa manjinskom zajednicom u mnogim istraživanjima pokazala se kao ključan faktor u nošenju i suočavanju s doživljenim stresom. Uključenost u zajednicu služi kao bitan zaštitni faktor od utjecaja diskriminacije (Russel i Richardson, 2003, prema Balsam i

Mohr, 2007). Istraživanja navode kako je ključni mehanizam putem kojeg djeluje uključenost u zajednicu zapravo socijalna usporedba s drugim LGB pojedincima umjesto sa heteroseksualnim osobama što dovodi do povoljnijih ishoda (Meyer 2003, prema Balsam i Mohr, 2007).

Istraživanja na LGB mladićima i djevojkama pokazala su kako je podrška roditelja tijekom razvoja LGB identiteta najznačajnija za smanjenje negativnih ishoda stresnih događaja te da sljedeću najvažniju ulogu igra i potpora nastavnog osoblja (Button i sur., 2012). Također, mladići i djevojke kojima je omogućen pristup socijalnoj podršci pokazuju manje negativnih fizičkih, mentalnih i bihevioralnih posljedica (Goodenow, Szalacha i Westheimer, 2006) te da pokazuju i manje ovisničkih ponašanja kao i niže stope suicidalnosti (Button i sur., 2012).

Osim proksimalnih i distalnih stresora, model manjinskog stresa LGB osoba usmjerava se i na načine suočavanja sa stresom. Lazarus suočavanje sa stresom definira kao napor da se upravlja vanjskim i unutarnjim zahtjevima i konfliktima među njima. Istraživanja sugeriraju kako osobe koje imaju visoko samopoštovanja i višu kontrolu nad događajima u svom životu, koriste aktivno suočavanje s problemima te strategije koje su usmjerene na aktivno rješavanje problema. Suprotno tome, osobe nižeg samopoštovanja koriste strategije suočavanja koje su često fokusirane na emocije (Lazarus i Folkman, 1984).

Iako su se istraživanja dosta bavila socijalnom podrškom bitnom za razvoj identiteta kod osoba homoseksualne i biseksualne orijentacije, mali broj istraživanja bavio se distinkcijom uključenosti u zajednicu i aktivizma. Uključenost u zajednicu predstavlja bitan aspekt LGB identiteta, ponajviše za lezbijke, a odnosi se na kognitivno – afektivni konstrukt (Frost i Meyer, 2012). Aktivizam uključuje aktivnu borbu za prava LGB osoba, ali i interes za širi aspekt društvenih problema (Riggle, Whitman, Olson, Rostosky i Strong, 2008) te predstavlja bihevioralni konstrukt (Frost i Meyer, 2012). Okamoto i Wilkes (2008) navode kako krajnji cilj uključivanja u proaktivna ponašanja jest socijalna i politička promjena u društvu, a to je jedan od načina na koje se manjine suočavaju s prijetnjama svojoj sigurnosti (prema Kožljan, 2014).

Upravo ovo istraživanje usmjerava se na razliku između uključenosti u zajednicu i aktivizma te na njihov odnos s aspektima identiteta. Uključenost u LGB zajednicu i LGB aktivizam možemo povezati s načinima nošenja sa stresom koje je predložio Lazarus, a koji su spomenuti ranije u tekstu (Lazarus i Folkman, 1984). Uključenost u manjinsku zajednicu osobama homoseksualne i biseksualne orijentacije predstavlja izvor emocionalne podrške, dok aktivizam uključuje i aktivno suočavanje sa stresom te poduzimanje konkretnih akcija usmjerenih na šire društvene promjene. Za pretpostaviti je da će osobe koje imaju razvijeniju svijest o pozitivnim aspektima svog LGB identiteta biti spremnije uključiti se u aktivističke akcije usmjerene na poboljšanje i ostvarivanje prava LGB osoba. Također, za očekivati je da će osobe koje imaju izraženije negativne aspekte svog LGB identiteta, uključivati se u zajednicu te unutar manjinske seksualne zajednice tražiti zaštitu i podršku.

CILJEVI, PROBLEMI I HIPOTEZE

Cilj ovog istraživanja bio je proširiti spoznaje o uključenosti u LGB zajednicu i LGB aktivizmu osoba homoseksualne i biseksualne orijentacije te utvrditi ulogu pojedinih aspekata seksualnog identiteta u objašnjavanju njihove uključenosti u zajednicu i aktivizma.

Problemi:

1. Ispitati postoje li razlike u razini uključenosti u zajednicu osoba iste seksualne orijentacije, razini aktivizma za prava seksualnih manjina te u izraženosti pojedinih aspekata seksualnog identiteta između skupina lezbijki, gejeva, biseksualnih muškaraca i biseksualnih žena.

Hipoteza 1: Biseksualne osobe, neovisno o spolu, postizati će više rezultate na skalama negativnih aspekata identiteta i niže rezultate na pozitivnim aspektima identiteta od homoseksualnih osoba oba spola.

Hipoteza 2: Gejevi će postizati više razine negativnih aspekata seksualnog identiteta od lezbijki.

Hipoteza 3: Biseksualne osobe, neovisno o spolu, postizati će niže razine uključenosti u zajednicu i aktivizma od gejeva i lezbijki.

2. Utvrditi može li se i u kojoj mjeri na temelju različitih aspekata seksualnog identiteta objasniti razina uključenosti u LGB zajednicu i LGB aktivizma.

Hipoteza 5: Pozitivni aspekti identiteta predviđati će aktivizam, pri čemu će osobe koje pokazuju više razine pozitivnih aspekata identiteta, pokazivati i više razine aktivizma.

Hipoteza 6: Negativni aspekti identiteta predviđati će uključenost u zajednicu, pri čemu će sa izraženijim negativnim aspektima identiteta, pokazivati i više razine uključenosti u zajednicu.

METODA

Postupak

Ovo istraživanje dio je većeg istraživačkog projekta koji je ispitivao Model manjinskog stresa na LGB populaciji u sklopu Ljetne psihologijske škole. U sklopu ovog rada, ispitali smo osam aspekata identiteta obuhvaćenih Skalom lezbijskog, gej i biseksualnog identiteta (LGBIS) (Mohr i Kendra, 2011), razinu uključenosti u zajednicu i razinu aktivizma naših sudionika te prikupili neke njihove demografske podatke.

Istraživanje je provedeno anonimno, online anketom, koristeći pritom metodu snježne grude. Poveznica na upitnik također je prosljeđena udrugama koje se bave promicanjem i zaštitom prava LGB osoba kako bi ga one postavile na svoju mrežnu stranicu te smo upitnik postavili i na forum portala gay.hr, a svi sudionici koji su pristupili rješavanju upitnika kao i svi sudionici Ljetne psihologijske škole zamoljeni su da upitnik prosljede svojim prijateljima i poznanicima putem društvenih mreža. Ispunjavanje samog upitnika trajalo je u prosjeku 30 minuta. Istraživanje je provedeno tijekom lipnja i srpnja 2014. godine.

Instrumenti

Kako bismo ispitali izraženost aspekata identiteta korištena je *Skala lezbijskog, gej i biseksualnog identiteta* (LGBIS) (Mohr i Kendra, 2011). Skala je sastavljena od 27 čestica koje obuhvaćaju 8 faktora. Pet faktora obuhvaća negativne aspekte identiteta, a to su; Zabrinutost oko neprihvatanja okoline (3), Prikrivanje identiteta (3), Nesigurnost oko identiteta (4) , Težak proces spoznaje identiteta (3) te Internalizirana homonegativnost (3), a tri faktora odnose se na pozitivne aspekte identiteta koji su; Centralnost identiteta (5), Superiornost identiteta (3) i Zadovoljstvo identitetom (3). Skala je Likertovog tipa te sudionici, na skali od 6 stupnjeva, procjenjuju koliko se slažu s određenom tvrdnjom pri čemu 1 znači „*Uopće se ne slažem*“, a 6 „*U potpunosti se slažem*“. Tvrdnje 11 i 23 obrnuto se boduju. Ukupni rezultat predstavlja jednostavnu linearnu kombinaciju prosjeka rezultata na pojedinom faktoru te viši rezultat na pojedinom faktoru predstavlja veću izraženost pojedinog aspekta identiteta. Teorijski raspon rezultata kreće se od 27 do 162. U tablici 1 prikazani su podaci o broju čestica i pouzdanosti za pojedine faktore Skale lezbijskog, biseksualnog i gej identiteta (Mohr i Kendra, 2011) dobivene ovim istraživanjem na uzorku od 410 sudionika. U istraživanju Ljetne psihologijske škole potvrđena je faktorska struktura ovog upitnika (Kamenov, Jelić i Huić, 2014).

Tablica 1

Prikaz metrijskih karakteristika Skale lezbijskog, biseksualnog i gej identiteta (Mohr i Kendra, 2011) (N=410).

Faktor	Broj čestica	Cronbach α
Zabrinutost oko neprihvatanja okoline	3	.79
Prikrivanje identiteta	3	.77
Nesigurnost oko identiteta	4	.84
Težak proces spoznaje identiteta	3	.81
Internalizirana homonegativnost	3	.82
Centralnost identiteta	5	.74
Zadovoljstvo identitetom	3	.83
Superiornost identiteta	3	.62

Uključenost u LGB zajednicu ispitana je s četiri pitanja koja smo preuzeli iz istraživanja Balsama i Mohra (2007) te smo ih modificirali za potrebe ovog istraživanja – „Koliko često čitate novine, časopise ili internetske portale koji su usmjereni na LGB populaciju?“; „Koliko često posjećujete ili sudjelujete u manifestacijama i aktivnostima koje organiziraju LGB osobe (npr. Queer festival, Marš Glasam protiv, predavanja, tribine, dobrotvorne akcije, političke aktivnosti i slično)?“; „Koliko često izlazite na mjesta na kojima se okupljaju LGB osobe?“; te su na ta tri pitanja sudionici odgovarali na skali od 1 do 5 (1 – nikad, 5 – gotovo uvijek). Zadnje pitanje glasi „Koliko LGB osoba biste nazvali vašim bliskim prijateljima a ne samo poznanicima (družimo se i možemo računati jedni na druge)?“ te su na njega sudionici odgovarali na skali od 5 stupnjeva (1 – niti jednog, 2 – jednog, 3 – dvoje, 4- troje ili četvero, 5 – pet i više). Konačni rezultat izračunali smo kao jednostavnu linearnu kombinaciju svih odgovora na ova pitanja (teorijski raspon 4 – 20) te viši rezultat ukazuje i na veći stupanj uključenosti u zajednicu.

Aktivizam je, unutar ovog istraživanja, ispitan pomoću dva pitanja. Sudionici su odgovarali na pitanje „Jeste li uključeni u rad neke od LGBTIQ udruga?“

tako da su odabrali jedan od slijedećih odgovora: (a) nisam; (b) bio/la sam, ali više nisam; (c) da, povremeno se uključujem; (d) da, aktivno sam i često uključen/a. Pri tome je odgovor a) značio 1 bod, odgovori b) i c) su dvostruko ponderirani, a odgovor d) dobio je ponder 3. Na drugom pitanju, sudionici su označili na skali od 7 stupnjeva u kojoj mjeri im je važno boriti se za prava LGB osoba gdje 1 znači „nimalo“, a 7 „izrazito“. Konačni rezultat izračunali smo kao zbroj odgovora na ove dvije tvrdnje. Teorijski raspon rezultata kreće se od 2 do 10, a ukupno viši rezultat ukazuje na viši stupanj aktivizma, tj. uključenosti u aktivističke aktivnosti.

Sudionici

U istraživanju je sveukupno sudjelovalo 410 sudionika, od čega 213 muškaraca i 197 žena. Lezbijkama se identificiralo 96 naših sudionica što čini 23,4 % od ukupnog uzorka, 188 muškaraca se identificiralo kao homoseksualci što čini 45,9%. 98 sudionica ili 23,9% identificiralo se biseksualnima žena i 28 muškaraca biseksualnim osobama što čini 6,8% od ukupnog uzorka sudionika. Raspon godina naših sudionika bio je od 15 do 53 godine.

Prema obrazovnoj strukturi, radi se o uzorku pretežito visoko obrazovanih građana, njih 63,8% ima stručnu spremu višu od srednje stručne spreme, koji pretežno žive u Zagrebu (60,5%). Sudionici su najvećim dijelom neudani/neoženjeni dok 12% njih živi u izvanbračnoj zajednici.

REZULTATI

Kako bismo odgovorili na prvi problem koji se odnosio na to razlikuju li se lezbijke, gejevi, biseksualni muškarci i biseksualne žene prema uključenosti u zajednicu, aktivizmu te aspektima identiteta proveli smo složene analize varijance 2x2 (orijentacija x spol) za uključenost u LGB zajednicu, LGB aktivizam i svih osam subskala LGBIS-8 skale. Prikupljeni podaci obrađeni su u programu SPSS 20. Tablica 2 prikazuje deskriptivnu statistiku za varijable uključenosti u zajednicu i aktivizma.

Tablica 2

Prikaz deskriptivne statistike za uključenost u zajednicu i aktivizam za lezbijke, gejeve, biseksualne muškarce i biseksualne žene

	seksualna orijentacija	spol	M	SD	N
Uključenost u zajednicu	homoseksualci	muškarci	15,34	4,87	185
		žene	17,24	5,48	94
		svi	15,98	5,16	279
	Biseksualci	muškarci	11,92	4,56	25
		žene	15,58	5,27	98
		svi	14,84	5,32	123
	Svi	muškarci	14,93	4,95	210
		žene	16,40	5,43	192
		svi	15,63	5,22	402
Aktivizam	homoseksualci	muškarci	7,50	5,65	185
		žene	10,27	8,53	97
		svi	8,45	6,89	282
	Biseksualci	muškarci	6,04	4,82	27
		žene	8,17	5,76	98
		svi	7,71	5,62	125
	Svi	muškarci	7,32	5,56	212
		žene	9,22	7,33	195
		svi	8,23	6,53	407

Rezultati provedenih analiza pokazuju kako su žene općenito uključeniije u zajednicu od muškaraca ($M\check{z}=16.40$, $SD\check{z}=5.43$, $Mm=14.93$, $SDm=4.95$, $F=17.963$, $p<.001$) te kako su homoseksualci uključeniiji u zajednicu od biseksualaca ($Mh=15.98$, $SDh=5.16$, $Mb=14.84$, $SDb=5.32$, $F=14.985$, $p<.001$), dok se interakcija spola i seksualne orijentacije nije pokazala značajnom ($F=1.791$, $p>.05$).

Kada govorimo o aktivizmu, iz rezultata ovog istraživanja vidljivo je kako žene pokazuju više razine aktivizma od muškaraca ($M\check{z}= 9.22$, $SD\check{z}=7.33$, $Mm= 7.32$, $SDm= 5.56$: $F=9.216$, $p<.01$) te da homoseksualci pokazuju više razine aktivizma od biseksualaca ($Mh= 15.98$, $SDh= 5.16$, $Mb= 14.84$, $SDb=5.32$, $F=4.862$, $p<.05$). Ti rezultati potvrđuju treću hipotezu ovog istraživanja da će biseksualne osobe, neovisno o spolu, postizati niže razine uključenosti u zajednicu o gejeva i lezbijki.

U tablicama u Prilogu 1. prikazane su deskriptivne vrijednosti za osam subskala na *Skala lezbijskog, gej i biseksualnog identiteta* (LGBIS).

Što se tiče subskala koje se odnose na negativne i pozitivne aspekte identiteta, općenito gledano možemo primijetiti kako muškarci postižu više razine od žena na nekim subskalama negativnih aspekata identiteta kao i biseksualci koji iskazuju veću izraženost negativnih aspekata identiteta od homoseksualnih osoba. Preciznije, na subskali *zabrinutosti oko neprihvatanja okoline* ne nalazimo značajnu razliku među skupinama. No na skali *prikrivanja identiteta*, muškarci u većoj mjeri izvještavaju kako prikrivaju svoj seksualni identitet od žena ($M_m=3.88$, $SD_m=1.33$, $M_ž=3.73$, $SD_ž=1.34$, $F=8.339$, $p<0.05$). Također, na istoj skali biseksualci izvještavaju kako prikrivaju svoj identitet u većoj mjeri od homoseksualaca ($M_b=4.04$, $SD_b=1.31$, $M_h=3.71$, $SD_h=1.33$, $F=12.090$, $p<0.05$). Rezultati pokazuju kako na subskali *nesigurnosti oko identiteta*, još jednoj skali negativnog aspekta identiteta, biseksualni muškarci postižu više rezultate od gejeva ($M_{bm}=3.03$, $SD_{bm}=1.61$, $M_g=1.36$, $SD_g=0.77$), a biseksualne žene potiču više rezultate od lezbijki ($M_{bž}=2.44$, $SD_{bž}=1.21$, $M_l=1.57$, $SD_l=0.96$, $F=9.843$, $p<0.01$). Kada govorimo o *težini procesa spoznaje seksualnog identiteta*, nalazi postaju zanimljiviji. Rezultati su pokazali kako muškarci izvještavaju o težem procesu spoznaje identiteta od žena ($M_m=3.72$, $SD_m=1.49$, $M_ž=3.29$, $SD_ž=1.55$, $F=11.431$, $p<0.001$) te da biseksualni muškarci izvještavaju o težem procesu spoznaje identiteta od gejeva ($M_{bm}=4.21$, $SD_{bm}=1.49$, $M_g=3.65$, $SD_g=1.47$), dok lezbijke izvještavaju o težem procesu spoznaje identiteta od biseksualnih žena ($M_l=3.60$, $SD_l=1.59$, $M_{bž}=2.98$, $SD_{bž}=1.44$, $F=9.926$, $p<0.01$). Kod *internalizirane homonegativnosti*, muškarci postižu više rezultate od žena ($M_m=2.11$, $SD_m=1.35$, $M_ž=1.79$, $SD_ž=1.12$, $F=18.953$, $p=0.001$) te biseksualne osobe postižu više rezultate od homoseksualnih osoba ($M_b=2.13$, $SD_b=1.35$, $M_h=1.88$, $SD_h=1.20$, $F=15.002$, $p<0.001$) pri čemu biseksualni muškarci postižu više razine internalizirane homonegativnosti od gejeva, a biseksualne žene izvještavaju o većoj razini internalizirane homonegativnosti od lezbijki ($F=5.082$, $p<0.05$).

Kada govorimo o pozitivnim aspektima identiteta, *superiornost identiteta* koja se odnosi na preferenciju LGB osoba nad heteroseksualnim osobama, izraženija je kod homoseksualaca nego kod biseksualaca ($M_h=1.65$, $SD_h=0.92$, $M_b=1.41$, $SD_b=0.68$, $F=4.258$, $p<0.05$) kao i *centralnost identiteta* ($M_h=3.26$, $SD_h=1.09$, $M_b=2.77$, $SD_b=0.98$, $F=16.056$, $p<0.05$). Na subskali *zadovoljstva identitetom*, žene su zadovoljnije identitetom u odnosu na muškarce ($M_ž=4.38$, $SD_ž=1.28$, $M_m=4.01$, $SD_m=1.42$,

$F=22.843$, $p<.001$) te homoseksualci postižu više razine u odnosu na biseksualce ($M_h=4.32$, $SD_h=1.32$, $M_b=3.88$, $SD_b=1.41$, $F=25.200$, $p<.001$). Iz subskala koje mjere pozitivne aspekte identiteta, možemo vidjeti kako biseksualci u manjoj mjeri imaju razvijene pozitivne aspekte identiteta od homoseksualaca kako smo u našim hipotezama i pretpostavili.

U okviru drugog problema, željeli smo utvrditi ulogu aspekata identiteta obuhvaćenih LGBIS skalom u objašnjenju uključenosti u zajednicu i aktivizma te smo u tu svrhu proveli korelacijsku i multiplu regresijsku analizu. Zbog stabilnosti procjene, u daljnju obradu uzete su samo skupine lezbijki, gejeva i biseksualnih žena. Uzevši u obzir broj prediktora u multiploj regresijskoj analizi, biseksualni muškarci izuzeti su iz daljnje obrade zbog premalog uzorka.

Korelacije prediktora i oba kriterija vidljive su u tablici 3, zajedno za sve skupine uključene u obradu.

Tablica 3

Prikaz korelacija aspekata identiteta i uključenosti u zajednicu i aktivizma prediktora i oba kriterija za LGB osobe

	Uključenost u zajednicu	Aktivizam
Zabrinutost oko neprihvatanja okoline	-.104*	-.006
Prikrivanje identiteta	-.441**	-.338*
Nesigurnost oko identiteta	-.268**	-.127*
Internalizirana homonegativnost	-.322**	-.201**
Težak proces spoznaje identiteta	-.106*	-.025
Superiornost identiteta	-.018	-.030
Zadovoljstvo identiteta	.369**	.281**
Centralnost identiteta	.237**	.143**
Uključenost u zajednicu	1	.596**

$p<0.01$ ** $p<0.05$ *

Korelacije prikazane u tablici 3 pokazuju kako uključenost u zajednicu i aktivizam podjednako koreliraju s aspektima identiteta, te međusobno srednje visoko koreliraju.

Tablica 4

Korelacije među subskalama LGBIS skale

Varijable	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Zabrinutost oko neprihvatanja okoline	1	,344**	,275**	,381**	,432**	,080	-,131**	,206**
2. Prikrivanje identiteta		1	,337**	,371**	,335**	-,012	-,261**	-,168**
3. Nesigurnost oko identiteta			1	,443**	,235**	,050	-,233**	-,135**
4. Internalizirana homonegativnost				1	,368**	,062	-,497**	-,011
5. Težak proces spoznaje identiteta					1	-,053	-,191**	,092
6. Superiornost identiteta						1	,124*	,340**
7. Zadovoljstvo identitetom							1	,310**
8. Centralnost identiteta								1

p<0.01** p<0.05*

U tablici 4 prikazane su korelacije među prediktorima iz kojih vidimo kako negativni aspekti identiteta značajno međusobno koreliraju te i da pozitivni aspekti identiteta međusobno koreliraju značajno, no ne previsoko te smo zato odlučili sve aspekte identiteta uključiti u regresijsku analizu.

U tablici 5 i 6 navedeni su rezultati dobiveni multiplom regresijskom analizom za kriterije uključenosti u zajednicu i kriterij aktivizma i sljedeće prediktore; zabrinutost oko neprihvatanja identiteta, prikrivanje identiteta, nesigurnost oko identiteta, internalizirana homonegativnost, težak proces spoznaje identiteta, superiornost identiteta, zadovoljstvo identitetom, centralnost identiteta

Tablica 5

Postotak objašnjene varijance, beta koeficijenti te njihove značajnosti za kriterij uključenosti u zajednicu na uzorku lezbijki (N=92), gejeva (N=187) i biseksualnih žena (N=97)

Prediktori	Lezbijke		Gejevi		Biseksualne žene	
	<i>Beta</i>	<i>P</i>	<i>Beta</i>	<i>p</i>	<i>Beta</i>	<i>p</i>
Zabrinutost oko neprihvatanja identiteta	0.015	.891	0.058	.457	0.060	.591
Prikrivanje identiteta	-0.341	.001	-0.341	.001	-0.300	.008
Nesigurnost oko identiteta	-0.178	.091	-0.196	.011	0.100	.392
Internalizirana homonegativnost	-0.031	.782	-0.121	.169	-0.038	.765
Težak proces spoznaje identiteta	-0.146	.226	0.165	.021	-0.043	.722
Superiornost identiteta	-0.043	.647	-0.041	.558	-0.136	.228
Zadovoljstvo identitetom	0.291	.009	0.163	.030	0.107	.339
Centralnost identiteta	0.088	.397	0.099	.182	0.243	.047
	$R^2=.247$ $p=.001$		$R^2=.297$ $p=.001$		$R^2=.132$ $p=.008$	

Iz ove tablice možemo vidjeti kako prediktori prikrivanje identiteta i zadovoljstvo identitetom kod lezbijki objašnjavaju 24,7% varijance kriterija, odnosno uključivanja u zajednicu. Prikrivanje identiteta i zadovoljstvo identitetom pokazali su se kao jedini značajni prediktori za navedeni kriterij kod lezbijki. Jače prikrivanje identiteta predviđa manju uključenost u zajednicu dok veće zadovoljstvo identitetom predviđa veću uključenost u zajednicu.

Kod gejeva, pozitivni i negativni aspekti identiteta zajedno objašnjavaju 29,7% varijance kriterija, uključenosti u zajednicu. Kod gejeva, nešto više prediktora pokazalo se značajnima, a to su prikrivanje identiteta, nesigurnost identiteta i težak proces spoznaje identiteta od negativnih aspekata te zadovoljstvo identitetom kao pozitivni aspekt identiteta. Jače prikrivanje identiteta, veća nesigurnost oko identiteta te teži proces spoznaje identiteta predviđaju manje uključivanje u zajednicu dok veće zadovoljstvo identitetom predviđa i veću uključenost u zajednicu.

Kod biseksualnih žena, prediktori objašnjavaju vrlo mali postotak varijance samo 13,2%. Zanimljivo je kako jače prikrivanje identiteta kod biseksualnih žena

predviđa veću uključenost u zajednicu. Isto tako, veća centralnost identiteta predviđa više uključivanje u zajednicu.

Tablica 6

Postotak objašnjene varijance, beta koeficijenti te njihove značajnosti za kriterij aktivizma na uzorku lezbijki (N=92), gejeva (N=187) i biseksualnih žena (N=97)

Prediktori	Lezbijke		Gejevi		Biseksualne žene	
	<i>Beta</i>	<i>P</i>	<i>Beta</i>	<i>p</i>	<i>Beta</i>	<i>P</i>
Zabrinutost oko neprihvatanja identiteta	0.076	.468	0.051	.563	0.225	.056
Prikrivanje identiteta	-0.507	.001	-0.284	.001	-0.183	.113
Nesigurnost oko identiteta	-0.061	.549	-0.140	.103	0.121	.319
Internalizirana homonegativnost	-0.133	.219	0.064	.514	-0.016	.902
Težak proces spoznaje identiteta	0.232	.046	0.127	.110	-0.019	.876
Superiornost identiteta	0.094	.309	-0.055	.483	-0.192	.102
Zadovoljstvo identitetom	0.175	.110	0.223	.008	0.151	.197
Centralnost identiteta	-0.022	.831	-0.011	.894	0.102	.419
	<i>R</i> ² =.319	<i>p</i> =.001	<i>R</i> ² =.157	<i>p</i> =.001	<i>R</i> ² =.146	<i>p</i> =.074

Iz tablice 6 možemo vidjeti kako kod lezbijki, aspekti identiteta objašnjavaju 31,9% varijance kriterija, dok kod gejeva objašnjavaju samo 15,7%, a kod biseksualnih žena aspekti identiteta ukupno objašnjavaju neznačajnih 14,6% varijance pri čemu se niti jedan prediktor nije pokazao značajnim za predviđanje kriterija aktivizma.

Kod lezbijki, veće prikrivanje identiteta i teži proces spoznaje identiteta predviđaju nižu razinu aktivizma dok kod gejeva jače prikrivanje identiteta predviđa nižu razinu aktivizma, a izraženije zadovoljstvo identitetom predviđa veću razinu aktivizma.

RASPRAVA

Ovim istraživanjem željeli smo provjeriti postoje li razlike između gejeva, lezbijki, biseksualnih žena i biseksualnih muškaraca u uključenosti u zajednicu,

aktivizmu te pozitivnim i negativnim aspektima identiteta kao i utvrditi odnos uključenosti u zajednicu i aktivizma s aspektima identiteta.

Dosadašnja istraživanja u području bavila su se prvenstveno odnosom socijalne podrške s aspektima identiteta, dok manjka istraživanja koja bi se osvrnula na razlike između uključenosti u zajednicu i aktivizma te na njihov odnos s aspektima identiteta. Također, mali broj istraživanja je uspio obuhvatiti ove četiri skupine LGB populacije unutar jednog istraživanja. Većina istraživanja ispitivala je samo razlike između gejeva i lezbijki, ne uzimajući u obzir njihovu usporedbu s biseksualnim ženama i biseksualnim muškarcima. Takvi nacrti nisu omogućavali zaključak o tome razlikuju li se nalazi zbog efekta spola ili seksualne orijentacije.

Ovim istraživanjem, unutar prvog problema, željeli smo ispitati razlike među lezbijkama, gejevima, biseksualnim ženama i biseksualnim muškarcima u razini uključenosti u zajednicu, aktivizma te u izraženosti pojedinih aspekata identiteta. U skladu s očekivanjima, rezultati su pokazali kako biseksualne osobe postižu više rezultate na skalama nesigurnosti oko identiteta te internalizirane homonegativnosti od osoba homoseksualne orijentacije. Na skalama pozitivnih aspekata identiteta, biseksualne osobe izvještavaju o manjem zadovoljstvu identitetom od homoseksualnih osoba, njihov seksualni identitet im je manje centralan nego homoseksualnim osobama te imaju manje izraženu superiornost identiteta od homoseksualnih osoba što je u skladu sa rezultatima prijašnjih istraživanja. Balsam i Mohr (2007) pokazali su kako biseksualne osobe imaju više razine konfuzije identiteta od lezbijki i gejeva što su potvrdila i novija istraživanja (Sarno i Wright, 2013). Ovakav nalaz ne treba nas čuditi ako pogledamo istraživanja koja pokazuju kako biseksualci ne nalaze podršku unutar LGBTIQ zajednica (Brewster i Moradi, 2010). Biseksualni muškarci unutar takvih zajednica nisu prihvaćeni jer drugi članovi manjinske zajednice često smatraju kako su biseksualni muškarci zapravo gej, ali poriču to, dok biseksualne žene nisu prihvaćene jer su njihove veze sa muškarcima shvaćene kao odraz njihovih pretjerano patrijarhalnih stavova (Brewster i Moradi, 2010). Također, biseksualne osobe postigle su i više rezultate na subskali prikrivanja identiteta što se može objasniti dvostrukom diskriminacijom biseksualnih osoba koje mogu biti diskriminirane od strane heteroseksualne, ali i homoseksualne zajednice što su pokazala i prethodna istraživanja

(Israel i Mohr, 2007, prema Costa, Pereira i Leal, 2013). Mulick i Wright (2002) (prema Sarno i Wright, 2013) pokazali su kako 53% heteroseksualnih osoba izražava blagu bifobiju dok 87% homoseksualaca izvještava o blagoj bifobiji.

Ispitali smo, također, postiču li gejevi više razine negativnih aspekata identiteta od lezbijki. Rezultati govore da gejevi iskazuju više razine internalizirane homonegativnosti od lezbijki. Prijašnja istraživanja pokazala su kako mladi gejevi pokazuju više razine internalizirane homonegativnosti od mladih lezbijki (Bregman i sur., 2013) te da muškarci više od žena internaliziraju homonegativnost (Costa i sur., 2013). Također, rezultati našeg istraživanja pokazuju kako muškarci više od žena prikrivaju svoj seksualni manjinski identitet, a takav nalaz ne treba nas začuditi ako uzmemo u obzir kako su u Republici Hrvatskoj prihvaćenije ženske manjinske seksualne orijentacije (Parmač, 2005). Brown (2002) pokazao je kako je ženama ugodnije identificirati se kao biseksualne i lakše se izjašnjavaju o svojoj biseksualnosti od muškaraca što je možda oblikovano pogledom društva na istospolne privlačnosti koje narušavaju maskulinitet i socijalni status povezan s time. Također, ženska seksualnost smatra se fluidnijom i stoga je ženska neheteroseksualna privlačnost prihvatljivija od muške istospolne privlačnosti (prema Brewster i Moradi, 2010).

Pretpostavili smo i kako se biseksualne osobe manje uključuju u zajednicu i aktivizam od lezbijki i gejeva te dobiveni rezultati potvrđuju ovu hipotezu što je u skladu s prijašnjim istraživanjima. Balsam i Mohr (2007) pokazali su kako su biseksualci u odnosu na homoseksualce manje uključeni u LGB zajednicu što se objašnjava činjenicom da homoseksualci odbacuju biseksualce jer se biseksualnost smatra nestabilnom i ne do kraja određenom seksualnom orijentacijom. Prijašnja istraživanja pokazala su kako su biseksualne osobe, pogotovo biseksualni muškarci marginalizirani u LGB zajednicama (Brewster i Moradi, 2010). Nalazi ovog istraživanja upućuju na zaključak da su iz istih razloga i u Hrvatskoj biseksualne osobe diskriminirane u LGB zajednicama te ne čudi stoga njihova smanjena uključenost u takve zajednice.

Unutar drugog problema, istražili smo odnos uključenosti u zajednicu i aktivizma s aspektima seksualnog identiteta LGB osoba. Rezultati pokazuju kako su uključenost u zajednicu i aktivizam srednje visoko povezani. Uključenost u zajednicu

značajno korelira sa svim aspektima identiteta osim superiornosti identita, dok aktivizam značajno korelira s prikrivanjem identiteta, nesigurnošću oko identiteta, internaliziranom homonegativnošću te sa centralnošću identiteta i zadovoljstvom identitetom od pozitivnih aspekata LGB identiteta. Što se negativnih aspekata identiteta tiče, prikrivanje identiteta, nesigurnost oko identiteta, internalizirana homonegativnost te težak proces spoznaje identiteta koreliraju negativno i s uključenošću u zajednicu te aktivizmom. Zabrinutost oko neprihvatanja identiteta ne korelira značajno ni s uključenošću u zajednicu niti s aktivizmom. Centralnost identiteta i zadovoljstvo identitetom kao pozitivni aspekti identiteta koreliraju pozitivno s oba kriterija dok superiornost identiteta ne korelira značajno ni s jednim kriterijem, no korelira značajno pozitivno s centralnošću identiteta i zadovoljstvom identitetom te je bilo opravdano za pretpostaviti da će biti značajan prediktor pri objašnjavanju ova dva kriterija.

Uključenost u zajednicu označava u kojoj se mjeri lezbijke, gejevi, biseksualne žene i biseksualni muškarci druže s drugim LGB osobama unutar LGB osobe i koliko se okupljaju na mjestima koja podržavaju nenormativnu seksualnu orijentaciju te se uključenost u zajednicu prvenstveno smatra izvorom socijalne podrške. Za LGB aktivizam smo pretpostavili da uključuje i borbu za određena prava LGB zajednice te je stoga za očekivati da će osobe koje imaju izraženije pozitivne aspekte identiteta biti više usmjereni u aktivizam i aktivnosti koje su usmjerene na direktnu borbu za određene društvene promjene.

Zanimljivo je vidjeti kako se prikrivanje seksualnog identiteta kao negativni aspekt identiteta pokazao značajnim faktorom za predviđanje razine uključenosti u zajednicu kod lezbijki, gejeva i kod biseksualnih žena i to u negativnom smjeru. Za očekivati je da će osobe koje prikrivaju svoj identitet biti manje sklone uključiti se u aktivnosti zajednice ili se družiti s drugim LGB osobama. Vidimo i da kod gejeva nesigurnost oko identiteta te težak proces spoznaje identiteta također predstavljaju faktore koji značajno predviđaju razinu uključenosti u zajednicu, no zanimljivo je kako nesigurnost oko identiteta predviđa manju uključenost u zajednicu dok težak proces spoznaje identiteta predviđa veću uključenost u zajednicu. Izgleda da gejevi koji osjećaju nesigurnost oko svog manjinskog identiteta, još uvijek nisu spremni uključiti se u zajednicu. Gejevi koji imaju iskustvo teškog procesa spoznaje identiteta pokazuju

veću uključenost u zajednicu što može potvrđivati pretpostavku o LGB zajednici kao izvoru podrške tijekom razvoja LGB manjinskog identiteta (Brewster i Moradi, 2010). Pri objašnjavanju spomenutih nalaza, važno je primijetiti kako se u uzorku gejeva više prediktora pokazalo značajnim što možemo pripisati i veličini uzorka gejeva nasuprot veličine uzorka lezbijki i biseksualnih žena. Također, dosadašnja istraživanja usmjeravala su se više na gejeve, nego na lezbijke i biseksualne žene što može značiti i da sami prediktori bolje opisuju ponašanja gejeva, nego ponašanja lezbijki i biseksualnih žena.

Što se pozitivnih aspekata identiteta tiče, zadovoljstvo identitetom prediktor je koji predviđa uključenost u zajednicu i kod gejeva i kod lezbijki i to u pozitivnom smjeru dok centralnost identiteta kod biseksualnih žena, također pozitivno, predviđa uključenost u zajednicu. Prema Cassovom (1979) modelu razvoja seksualnog identiteta kod LGB osoba, u fazi razvoja identiteta koju naziva Ponos identiteta, osoba ima potrebu uključiti se u LGB zajednicu, istražujući udruge i tražeći osobe sličnih iskustava i interesa.

Objašnjavajući odnos aspekata identiteta i uključenosti u LGB zajednicu, već pri samoj operacionalizaciji konstrukta uključenosti u zajednicu nailazimo na problem. Ne postoji validiran instrument koji mjeri uključenost u zajednicu te su različita istraživanja na različit način, nerijetko instrumentima smišljenima za pojedino istraživanje, mjerila uključenost u zajednicu. U ovom istraživanju, zbog premalog uzorka biseksualnih muškaraca što može smanjiti stabilnost procjene i dobivenih rezultata, odlučili smo skupinu biseksualnih muškaraca ne uključiti u daljnju statističku obradu.

Također, pri objašnjavanju ovih nalaza treba imati u vidu kako i pozitivni i negativni aspekti identiteta, objašnjavaju tek 24,7% varijance uključenosti u zajednicu kod lezbijki, 29,7% varijance istog kriterija kod gejeva te samo 13,2% varijance kriterija kod biseksualnih žena što nas upućuje na zaključak kako pri uključivanju u zajednicu igraju ulogu i neki drugi prediktori osim aspekata identiteta. Važno je primijetiti kako aspekti identiteta objašnjavaju 31,9% varijance aktivizma u uzorku lezbijki, a samo 15,7% varijance kriterija u uzorku gejeva što je mnogo veća razlika

među skupinama u postotku objašnjenje varijance kriterija aktivizma, nego za kriterij uključenosti u zajednicu.

Rezultati su pokazali kako je prikrivanje identiteta značajan prediktor pri predviđanju razine aktivizma kod lezbijki i gejeva i to u negativnom smjeru. Očekivano je da osobe koje prikrivaju svoj identitet, nisu spremne aktivno se uključivati u borbu za prava LGB manjine. No za razliku od uključenosti u zajednicu, kod biseksualnih žena aspekti identiteta ne predviđaju njihovu razinu aktivizma što pokazuje kako je odnos biseksualnosti i aktivizma kod žena nešto kompleksniji te vjerojatno neki drugi faktori predviđaju njihovu razinu aktivizma. Biseksualne osobe unutar LGB zajednica ne nalaze podršku zbog negativnih stavova lezbijki i gejeva prema biseksualnim ženama i biseksualnim muškarcima (Brewster i Moradi, 2010). Također, unutar LGB zajednica, problemi homoseksualnih osoba stavljaju se kao prioritet dok su specifični problemi biseksualnih osoba zanemareni (Bubalo, 2014) te stoga ne treba čuditi manja uključenost u zajednicu, ali i niža razina aktivne borbe za prava seksualnih manjina od strane biseksualnih osoba

Težak proces spoznaje identiteta pokazao se kao značajan prediktor kod kriterija aktivizma za lezbijke što znači da su lezbijke sklonije aktivizmu što su imale teži proces spoznaje identiteta.

Zadovoljstvo identitetom kod gejeva pozitivno predviđa razinu aktivizma. Gejevi koji su zadovoljniji svojim identitetom, pokazuju više razine aktivističkog djelovanja što možemo objasniti time da su sada možda u završnim fazama razvoja identiteta kada su zadovoljniji svojim LGB identitetom te tako i spremni boriti se za prava LGB zajednice.

Konačno, možemo vidjeti kako prikrivanje identiteta značajno predviđa manju uključenost u zajednicu i slabije aktivističko djelovanje kod lezbijki i gejeva. Uz prikrivanje identiteta, značajnim su se pokazali i pozitivni aspekti identiteta pri uključivanju u zajednicu i aktivizmu što možemo povezati s razvojnim fazama seksualnog identiteta LGB osoba. Prema Cassovom modelu (1979) osobe u petoj fazi u kojoj se ponose identitetom nastoje istražiti kulturu homoseksualne zajednice te se uključuju u rad LGB udruga. Naši ispitanici, većinom su autani iz čega možemo

zaključiti da su u svom razvoju seksualnog identiteta dostigli kasnije faze razvoja karakterizirane pozitivnim mišljenjima o svom homoseksualnom i biseksualnom identitetu te su i spremnije uključiti se u zajednicu, ali i aktivno sudjelovati u borbi za prava manjina.

Važno je naglasiti kako aspekti identiteta objašnjavaju relativno mali postotak varijance uključenosti u zajednicu i aktivizma što nas dovodi do zaključka kako pri uključivanju u zajednicu i aktivističkom djelovanju postoje i drugi prediktori. Moguće da sama situacija u društvu, poput stavova šire zajednice, pridonose aktivističkom djelovanju i potrebi borbe za prava LGB manjine. Naime, nakon provedbe referenduma o promjeni ustavne definicije braka, neki članovi LGB zajednice, kao reakciju na referendum, navode i uključivanje u proaktivna ponašanja za prava LGB manjine (Kožljan, 2014).

Ne smijemo zaboraviti ni kako je veza aspekata identiteta i uključenosti u zajednicu i aktivizma dvosmjerna te kako i zajednica može utjecati na razvoj pozitivnih aspekata identiteta kod LGB osoba koje još razvijaju svoj seksualni identitet.

Konačno, ovo istraživanje pokazalo je kako su biseksualne osobe manje spremne uključiti se u LGB zajednicu i manje pokazuju aktivistička ponašanja od homoseksualnih osoba. Lezbijke, gejevi, biseksualne žene i biseksualni muškarci ne razlikuju se prema zabrinutosti o neprihvatanju okoline dok biseksualne osobe, neovisno o spolu pokazuju više razine prikrivanja identiteta od homoseksualnih osoba. Također, biseksualne osobe, pogotovo biseksualni muškarci izvještavaju o višim razinama nesigurnosti oko identiteta i internalizirane homonegativnosti od biseksualnih žena, lezbijki i gejeva. Kada govorimo o teškom procesu spoznaje identiteta, biseksualni muškarci su izvještavali kako su prošli kroz teži proces spoznaje identiteta od homoseksualnih muškaraca, lezbijki i biseksualnih žena. Na svim subskala pozitivnih aspekata identiteta, biseksualne osobe postižu niže rezultate od homoseksualnih osoba.

Želeći utvrditi može li se i u kojoj mjeri na temelju različitih aspekata seksualnog identiteta objasniti razina uključenosti u LGB zajednicu, rezultati su pokazali kako prikrivanje identiteta igra najveću ulogu među aspektima lezbijskog, gej i

biseksualnog identiteta. U uzorku gejeva, značajni su se pokazali i drugi prediktori što se može objasniti i veličinom uzorka. Moguće da su se ti prediktori pokazali značajnima samo u uzorku gejeva jer smo u našem istraživanju uspjeli zahvatiti 187 gejeva. Kada govorimo o aktivizmu što je bio naš drugi kriterij, zanimljivo je vidjeti kako prediktori objašnjavaju više varijance nego kod prvog kriterija, no i dalje najveću ulogu igra prikrivanje identiteta. Sve navedeno, navodi nas na zaključak kako je odnos aspekata identiteta, uključenosti u zajednicu i aktivizma, složen te zahtijeva detaljniju analizu na reprezentativnijem uzorku. Također, s obzirom na postotak objašnjene varijance, za pretpostaviti je kako za uključivanje u zajednicu i aktivizam, postoje prediktori koji mogu jasnije predviđati uključivanje u zajednicu i aktivizam LGB osoba.

Doprinosi i ograničenja

Ovo istraživanje, za razliku od većine prethodnih, u svoje analize uključuje lezbijke, gejeve, biseksualne žene i biseksualne muškarce što nam omogućuje direktnu usporedbu tih četiriju skupina, a do sada su razlike između tih skupina, prema spoznajama autorice, ostale neistražene. Također, u Republici Hrvatskoj, dosadašnja istraživanja većinom su se usmjeravala na doživljeno nasilje i diskriminaciju LGB osoba ili na stavove većine prema ovim seksualnim manjinama te je stoga ovo istraživanje jedinstveno jer se prvi put, u Republici Hrvatskoj, bavi aspektima manjinskog identiteta LGB osoba.

Razmatrajući nalaze ovog istraživanja, treba uzeti u obzir i metodološka ograničenja ovog istraživanja. Istraživanje je provedeno putem interneta te je upitnik riješilo 411 sudionika, a sudionici su većinom mladi ljudi što ograničava generalizaciju rezultata na stariju populaciju LGB osoba. Također, većina sudionika živi u Zagrebu što nam onemogućuje generalizaciju na stanovnike manjih gradova i ruralnih područja koji možda nemaju toliko prilike biti uključeni u zajednicu niti se angažirati u aktivističkim ponašanjima te bi u budućim istraživanjima svakako trebalo obuhvatiti osobe koje ne žive u Zagrebu te pogotovo starije osobe koje su svoj LGB identitet razvijale u okolini drugačijoj od današnje.

Važno je istaknuti i kako je preko 93% naših sudionika autano iz čega možemo zaključiti da su u razvoju svog LGB identiteta, već dosegli kasnije faze razvoja što nam ograničava generalizaciju dobivenih zaključaka na osobe koje nisu autane ili su tek počele spoznavati svoj LGB identitet.

U ovom smo istraživanju nastojali unaprijediti operacionalizaciju uključenosti u zajednicu koja se ispituje na različite načine što katkad rezultira kontradiktornim nalazima. Stoga smo u istraživanju zahvatili dva srodna, ali teorijski različita konstrukta - uključenost u zajednicu i aktivizam. Međutim, valja istaknuti da postoje nedostaci i u našoj operacionalizaciji ova dva konstrukta. U samom upitniku, oba konstrukta zahvaćena su sa samo nekoliko pitanja te ne možemo biti sigurni u kolikoj mjeri ta pitanja zaista odgovaraju uključenosti u zajednicu kakvu mi pretpostavljamo. Osim toga, uključenost u zajednicu i aktivizam umjereno koreliraju što upućuje na potrebu detaljnijeg razjašnjavanja odnosa uključenosti u zajednicu i aktivizma kao različitih konstrukata.

Preporuke za buduća istraživanja svakako uključuju i detaljniju operacionalizaciju uključenosti u zajednicu i aktivizma što bi omogućilo jasnije shvaćanje razlike i sličnosti ova dva konstrukta. Također, buduća istraživanja trebala bi zahvatiti sudionike koji adekvatnije reprezentiraju LGB zajednicu, starije osobe iz različitih dijelova Republike Hrvatske te sudionike koji nisu autani kako bismo mogli generalizirati dobivene rezultate na cjelokupnu populaciju.

ZAKLJUČAK

Cilj istraživanja bio je proširiti spoznaje o uključenosti u zajednicu i aktivizmu za prava seksualnih manjina kod osoba homoseksualne i biseksualne orijentacije te pojasniti ulogu različitih aspekata seksualnog identiteta pri uključivanju u zajednicu i aktivizmu LGB osoba. Aspekti identiteta koje smo istraživali bili su: zabrinutost oko neprihvatanja okoline, prikrivanje identiteta, nesigurnost oko identiteta, internalizirana homonegativnost, težak proces spoznaje identiteta, superiornost identiteta, zadovoljstvo identitetom te centralnost identiteta izmjereni LGBIS skalom.

Pod vidom prvog problema, pokazalo se kako biseksualne osobe, neovisno o spolu, postižu više rezultate na skalama prikrivanja identiteta, nesigurnosti oko identiteta, internalizirane homonegativnosti i teškog procesa spoznaje identiteta, no ne i na skali zabrinutosti oko neprihvatanja okoline tako da ne možemo reći da biseksualne osobe postižu više rezultate od homoseksualnih osoba na svim skalama negativnih aspekata identiteta. S druge strane, biseksualne osobe postigle su niže rezultate na svim skalama pozitivnih aspekata identiteta od homoseksualnih osoba kako smo pretpostavili prvom hipotezom. Drugom hipotezom pretpostavili smo kako će gejevi postići više razine negativnih aspekata identiteta od lezbijki. Rezultati su pokazali kako gejevi izvještavaju o većoj internaliziranoj homonegativnosti te o težem procesu spoznaje identiteta dok na ostalim negativnim aspektima identiteta nema razlike između gejeva i lezbijki. U skladu s trećom hipotezom, biseksualne osobe pokazale su niže razine uključenosti u zajednicu i aktivizma od homoseksualnih osoba.

Drugi problem imao je za cilj utvrditi ulogu aspekata identiteta obuhvaćenih LGBIS skalom u objašnjenju uključenosti u zajednicu i aktivizma. Pri predviđanju uključenosti u zajednicu, kod lezbijki značajnim su se pokazali aspekti prikrivanja identiteta te zadovoljstva identitetom dok su se kod gejeva značajnim pokazali aspekti prikrivanja identiteta, nesigurnosti oko identiteta, težak proces spoznaje identiteta te zadovoljstvo identitetom. Kod biseksualnih žena, za predviđanje uključenosti u zajednicu značajnim su se pokazali aspekti prikrivanja identiteta i centralnosti identiteta. Kod lezbijki, aktivizam značajno predviđa aspekt prikrivanja identiteta i težak proces spoznaje identiteta dok kod gejeva aspekt prikrivanja identiteta i zadovoljstvo identitetom značajno predviđaju aktivizam. Za ovaj kriterij, kod biseksualnih žena nijedan aspekt identiteta nije se pokazao značajnim.

LITERATURA

- Aronson, E., Wilson, T. D., & Akert, R. M. (2005). *Socijalna psihologija*. Zagreb: Mate
- Balsam, K. F., & Mohr, J. J. (2007). Adaptation to sexual orientation stigma: A comparison of bisexual and lesbian/gay adults. *Journal of Counseling Psychology, 54*(3), 306-319
- Bregman, H. R., Malik, N. M., Page, M. J., Makynen, E., & Lindahl, K. M. (2013). Identity profiles in lesbian, gay, and bisexual youth: The role of family influences. *Journal of youth and adolescence, 42*(3), 417-430
- Brewster, M. E., & Moradi, B. (2010). Personal, relational and community aspects of bisexual identity in emerging, early and middle adult cohorts. *Journal of Bisexuality, 10*(4), 404-428
- Button, D. M., O'Connell, D. J., & Gealt, R. (2012). Sexual minority youth victimization and social support: The intersection of sexuality, gender, race, and victimization. *Journal of homosexuality, 59*(1), 18-43
- Cass, V. C. (1979). Homosexuality identity formation: A theoretical model. *Journal of homosexuality, 4*(3), 219-235
- Costa, P. A., Pereira, H., & Leal, I. (2013). Internalized homonegativity, disclosure, and acceptance of sexual orientation in a sample of Portuguese gay and bisexual men, and lesbian and bisexual women. *Journal of Bisexuality, 13*(2), 229-244
- Doty, N. D., Willoughby, B. L., Lindahl, K. M., & Malik, N. M. (2010). Sexuality related social support among lesbian, gay, and bisexual youth. *Journal of Youth and Adolescence, 39*(10), 1134-1147
- Frost, D. M., & Meyer, I. H. (2009). Internalized homophobia and relationship quality among lesbians, gay men, and bisexuals. *Journal of counseling psychology, 56*(1), 97-109
- Goodenow, C., Szalacha, L., & Westheimer, K. (2006). School support groups, other school factors, and the safety of sexual minority adolescents. *Psychology in the Schools, 43*(5), 573-589
- Jugović, I., Pikić, A., & Bokan, N. (2006). Lesbians, gays and bisexuals in Croatia: How the stigma shapes lives. *Beyond the pink curtain: Everyday life of LGBT people in Eastern Europe, 345-363*
- Kamenov, Ž., Jelić, M., Huić, A. (2014). Manjinski stres LGB osoba. Izvještaj s XXIV. Ljetne psihologijske škole, Komiža. (u tisku)
- Kožljan, P. (2014). Osjećaji, mišljenja i ponašanja LGB osoba kao posljedice provedenog referenduma. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Lazarus, R. S. i Folkman, S. (1984). *Stress, Appraisal, and Coping*. New York: Springer Publishing Comp.

- Mohr, J., & Fassinger, R. (2000). Measuring dimensions of lesbian and gay male experience. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 33(2), 66-90
- Mohr, J. J., & Kendra, M. S. (2011). Revision and extension of a multidimensional measure of sexual minority identity: the Lesbian, Gay, and Bisexual Identity Scale. *Journal of Counseling Psychology*, 58(2), 234-245
- Mohr, J. J., & Rochlen, A. B. (1999). Measuring attitudes regarding bisexuality in lesbian, gay male, and heterosexual populations. *Journal of Counseling Psychology*, 46(3), 353-369.
- Mušica, T., Dumančić, M., Radoš, L., Davidović, N., Parmač Kovačić, M. i Kamenov, Ž. (2013). Jesu li se u posljednjih 10 godina promijenili stavovi hrvatskih studenata o osobama homoseksualne orijentacije?. Izlaganje održano na 21. Danima Ramira i Zorana Bujasa, Zagreb, travanj 2013.
- Parmač, M. (2005). Stavovi studenata prema osobama homoseksualne orijentacije. *Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju*. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Petz, B. (2005). Psihologijski rječnik. *Psihologijski rječnik. Psihologijski rječnik*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Riggle, E. D., Whitman, J. S., Olson, A., Rostosky, S. S., & Strong, S. (2008). The positive aspects of being a lesbian or gay man. *Professional Psychology: Research and Practice*, 39(2), 210-217
- Rosario, M., Schrimshaw, E. W., Hunter, J., & Braun, L. (2006). Sexual identity development among lesbian, gay, and bisexual youths: Consistency and change over time. *Journal of sex research*, 43(1), 46-58
- Russell, G. M., & Richards, J. A. (2003). Stressor and resilience factors for lesbians, gay men, and bisexuals confronting antigay politics. *American journal of community psychology*, 31(3-4), 313-328
- Rust, P. C. R. (2002). Bisexuality: The state of the union. *Annual Review of Sex Research*, 13(1), 180-240
- Sarno, E., & Wright, A. J. (2013). Homonegative microaggressions and identity in bisexual men and women. *Journal of Bisexuality*, 13(1), 63-81
- Štulhofer, A., & Rimac, I. (2009). Determinants of homonegativity in Europe. *Journal of sex research*, 46(1), 24-32
- Thompson, E. M., & Morgan, E. M. (2008). " Mostly straight" young women: variations in sexual behavior and identity development. *Developmental psychology*, 44(1), 15-21

Prilog 1.

Tablica 1

Prikaz deskriptivne statistike za subskalu 'Zabrinutost oko neprihvatanja identiteta'

	seksualna orijentacija	spol	M	SD	N
Zabrinutost oko neprihvatanja okoline	homoseksualci	muškarci	3,29	1,49	186
		žene	3,34	1,42	98
		svi	3,31	1,46	284
	biseksualci	muškarci	3,75	1,47	27
		žene	3,20	1,39	99
		svi	3,32	1,42	126
	svi	muškarci	3,35	1,49	213
		žene	3,27	1,4	197
		svi	3,31	1,45	410

Tablica 2

Prikaz deskriptivne statistike za subskalu 'Prikriivanje identiteta'

	seksualna orijentacija	spol	M	SD	N
Prikriivanje identiteta	homoseksualci	muškarci	3,77	1,31	186
		žene	3,60	1,38	98
		svi	3,71	1,33	284
	biseksualci	muškarci	4,65	1,21	27
		žene	3,87	1,3	99
		svi	4,04	1,31	126
	svi	muškarci	3,88	1,33	213
		žene	3,73	1,34	197
		svi	3,81	1,33	410

Tablica 3

Prikaz deskriptivne statistike za subskalu 'Nesigurnost oko identiteta'

	seksualna orijentacija	spol	M	SD	N
Nesigurnost oko identiteta	homoseksualci	muškarci	1,36	0,77	186
		žene	1,57	0,96	98
		svi	1,43	0,85	284
	biseksualci	muškarci	3,03	1,61	27
		žene	2,44	1,21	99
		svi	2,57	1,32	126
	svi	muškarci	1,57	1,07	213
		žene	2,01	1,18	197
		svi	1,78	1,14	410

Tablica 4

Prikaz deskriptivne statistike za subskalu 'Internalizirana homonegativnost'

	seksualna orijentacija	spol	M	SD	N
Internalizirana homonegativnost	homoseksualci	muškarci	1,99	1,23	186
		žene	1,67	1,08	98
		svi	1,88	1,2	284
	biseksualci	muškarci	2,93	1,75	27
		žene	1,92	1,14	99
		svi	2,13	1,35	126
	svi	muškarci	2,11	1,35	213
		žene	1,79	1,12	197
		svi	1,96	1,25	410

Tablica 5

Prikaz deskriptivne statistike za subskalu 'težak proces spoznaje identiteta'

	seksualna orijentacija	spol	M	SD	N
Težak proces spoznaje identiteta	homoseksualci	muškarci	3,65	1,47	186
		žene	3,60	1,59	98
		svi	3,63	1,51	284
	biseksualci	muškarci	4,21	1,49	27
		žene	2,98	1,44	99
		svi	3,25	1,53	126
	svi	muškarci	3,72	1,49	213
		žene	3,29	1,55	197
		svi	3,51	1,53	410

Tablica 6

Prikaz deskriptivne statistike za subskalu 'Superiornost identiteta'

	seksualna orijentacija	spol	M	SD	N
Superiornost identiteta	homoseksualci	muškarci	1,71	0,98	186
		žene	1,53	0,77	98
		svi	1,65	0,92	284
	biseksualci	muškarci	1,38	0,65	27
		žene	1,42	0,69	99
		svi	1,41	0,68	126
	svi	muškarci	1,67	0,95	213
		žene	1,47	0,74	197
		svi	1,57	0,86	410

Tablica 7

Prikaz deskriptivne statistike za subskalu 'Zadovoljstvo identitetom'

	seksualna orijentacija	spol	M	SD	N
Zadovoljstvo identitetom	homoseksualci	muškarci	4,15	1,33	186
		žene	4,64	1,26	98
		svi	4,32	1,32	284
	biseksualci	muškarci	3,02	1,65	27
		žene	4,11	1,25	99
		svi	3,88	1,41	126
	svi	muškarci	4,01	1,42	213
		žene	4,38	1,28	197
		svi	4,19	1,36	410

Tablica 8

Prikaz deskriptivne statistike za subskalu 'Centralnost identiteta'

	seksualna orijentacija	spol	M	SD	N
Centralnost identiteta	homoseksualci	muškarci	3,23	1,12	186
		žene	3,21	1,03	98
		svi	3,26	1,09	284
	biseksualci	muškarci	2,63	0,92	27
		žene	2,81	0,99	99
		svi	2,77	0,98	126
	svi	muškarci	3,2	1,12	213
		žene	3,01	1,03	197
		svi	3,11	1,08	410